

6. Dick, R. D. An empirical taxonomy of critical thinking // Journal of Instructional Psychology. – 1991. – Vol. 18. – 79-92 p.

7. Facione, N. C. & Facione, P. A. The California Critical Thinking Skills Test: Form A and B: Test Manual. – Millbrae, CA: California Academic Press, 1992. – 229 p.

8. Frisby, C. L. Construct validity and psychometric properties of the Cornell Critical Thinking Test (Level Z). A contrasted groups analysis // Psychological Reports. – 1992. – Vol. 3. – № 1. – 172-179 p.

9. Halpern, D. F. Teaching critical thinking for transfer across domains// American Psychologist. – 1998. – Vol. 53. – 449-455 p.

10. Keeley, S. M. Are college students learning the critical thinking skill of finding assumptions– // College Student Journal. – 1992. – Vol. 26. – 316-322 p.

11. Klauer, K. J., Phye D.G. Cognitive Training: Manual to the Test: A Developmental Program of Inductive Reasoning and Problem Solving. – Gottingen: Hogrefe, 1996. – 96 p.

12. Kraak, B. Erziehung zum kritischen Denken – Eine wichtige, vielleicht die wichtigste Bildungsaufgabe der Gegenwart // Padagogisches Handeln. – 2000. – Vol. 4. – 51-70 p.

13. Nickerson, R. S., Perkins, D. N. & Smith, E. E. The teaching of thinking. – Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1985. – 400 p.

14. Mandl, H., & Friedrich, H. F. Lern- und Denkstrategien. Analyse und Intervention. – Gottingen: Hogrefe, 1992. – 279 p.

15. McBride, R. & Bonnette, R. Teacher and at-risk students– cognitions during opened activities // Structuring the learning environment for critical thinking Teaching & Teacher Education. – 1995. – Vol. 11. – № 4. – 373-388 p.

16. McMillan, J. H. Enhancing college students– critical thinking. A review of studies // Research in Higher Education. – 1987. – Vol. 26. – № 1. – 3-29 p.

17. Miles, M. B. & Huberman, A. M. Qualitative data analysis. A sourcebook of new methods. – Beverly Hills, CA: Sage, 1984. – 263 p.

18. Pascarella, E. T. & Terenzini, P. T. How college affects students. Findings and insights from twenty years of research. – San Francisco: Jossey-Bass, 1991. – 917 p.

19. Patry, J.-L. Qualitat des Unterrichts als Komponente von Schulqualitat / / In W. Specht & J. Thonhauser (Hrsg.). Innsbruck: Studienverlag. – 1996. – Vol. 27. – 58-94 p.

20. Pithers, R. T. & Soden, R. Critical thinking in education. A review // Educational Research. – 2000. – Vol. 42. – 237-249 p.

21. Van Gelder, T.J., Williams, N. Learning to reason: A Reason!-Able approach // Proceedings of the fifth Australasian Cognitive Science Society Conference. – 2000. – Vol. 53 – № 1. – 1-10 p.

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ МОВНО- МОВЛЕННЄВОЇ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 800:37.02
Трифопова О.С.

У статті визначено критерії і показники, подано діагностувальні завдання для з'ясування рівнів сформованості мовно-мовленнєвої особистості старших дошкільників.

Ключові слова: мовно-мовленнєва особистість, старші дошкільники, критерії, рівні.

In the article criteria and data have been defined; the diagnostic assignments on defining formation levels of senior preschool age children's language and speech personality have been aimed.

Key words: language and speech personality, senior preschool age children, criteria, levels.

Постановка проблеми. Феномен «мовленнєва особистість» становить істотний інтерес і для дошкільної лінгводидактики. Водночас, слід визнати, що з цього питання проведено лише поодинокі дослідження. Так, аналіз наукового фонду з означеної проблеми дозволив констатувати, що в цьому руслі проведено дослідження А.М.Богуш (формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку), Л.О.Калмикової (технології формування мовленнєвої особистості), О.С.Трифонові, О.І.Кисельові (формування мовленнєвої особистості старших дошкільників засобами українського фольклору).

Мета: визначити критерії, показники й методику діагностики рівнів сформованості мовно-мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного змісту. Констатувальний етап дослідження був спрямований на з'ясування вихідного рівня сформованості мовно-мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку. Критеріями сформованості мовно-мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку виступили види компетенції: дискурсивно-мовленнєва, когнітивно-мовленнєва, креативно-мовленнєва.

Так, під когнітивно-мовленнєвою компетенцією розуміємо наявність у словнику дитини достатнього лексичного запасу (відповідно до програми); обізнаність із формулами мовленнєвого етикету, прислів'ями, приказками, казками та іншими жанрами української народної творчості; творами українських і зарубіжних письменників.

Дискурсивно-мовленнєву компетенцію визначаємо як інтегративну властивість особистості дитини, її здатність ініціювати, створювати, розуміти й підтримувати різні типи дискурсів (діалогів, полілогів, монологів) у різних комунікативних ситуаціях; наявність у мовленні мовних і немовних засобів виразності.

Креативно-мовленнєву компетенцію трактуємо як володіння дитиною креативним мисленням, що обслуговує процеси породження і сприйняття різних типів дискурсу; сукупність особистісних якостей, які визначають здатність до створення нею нових синтаксично та логічно завершених оригінальних креативно-мовленнєвих висловлювань (зв'язних текстів); наявність адекватної самооцінки й самоконтролю у власному мовленні.

Відповідно до означених компетенцій було визначено їх показники, а саме:

- 1) когнітивно-мовленнєва компетенція із показниками:
  - багатство лексичного запасу;
  - обізнаність із формулами мовленнєвого етикету;
  - обізнаність із прислів'ями, приказками, казками та іншими малими формами фольклору; із творами українських і зарубіжних письменників;
  - розуміння текстів;

2) дискурсивно-мовленнєва компетенція із показниками:

- вміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів (діалогічне мовлення);

- вміння самостійно створювати різні типи монологічних дискурсів (зв'язне монологічне мовлення);

- наявність у мовленні мовних і немовних засобів виразності;

3) креативно-мовленнєва компетенція із показниками:

- наявність оригінальних креативно-мовленнєвих висловлювань у побудові зв'язних текстів (порівнянь, зіставлень, віршованих рядків та ін.);

- наявність адекватної самооцінки, прояву самоконтролю у власному мовленні;

- здатність до творчого мовленнєвого самовираження.

Відповідно до кожного показника нами було розроблено експериментальні завдання. Зауважимо, що, розпочинаючи обстеження мовленнєвого розвитку старших дошкільників на констатувальному етапі, дітей насамперед познайомили з постійно діючим героєм, який пропонував дітям діагностувальні завдання.

«Вихователь пропонує дитині пригадати українську народну казочку «Рукавичка». — Діти, а знаєте ви, що трапилось із героями після того, як вони вирвались із рукавички й порозбігалися лісом? Послухайте: «Бігли-бігли казкові герої лісом, втомилися і вирішили відпочити. І ось раптом все загуло, сонечко сховалось і із-під важких темно-синіх хмар з'явився в довгому вбранні дідусь. Привітався з усіма. Виявилось, що його звати Громовик, він завжди сидить на небі і ховається за хмаринками. І коли бачить, що в когось біда, то одразу йде на допомогу. Ось і цього разу побачив він, що біжать лісом звірята і вирішив їм допомогти. Дідусь Громовик сказав, що покаже їм чудову галювину, де кожний з них зможе жити в окремому будиночку. Але для того, щоб потрапити туди, треба виконати завдання, які їм дасть дідусь Громовик. Звірятка одразу ж зраділи, але потім засумували, бо вони від остраху все позабували й не знають, як виконати ці завдання». Діти, давайте допоможемо звіряткам». Проілюструємо прикладами діагностувальних завдань.

Когнітивно-мовленнєва компетенція

Показник: багатство лексичного запасу

Завдання 1. Допомога мишці-шкряботушці.

Мета: з'ясувати вміння дитини добирати синоніми.

Матеріал: предметні картинки, іграшкова мишка.

Процедура виконання: Вихователь повідомляє дитині, що мишка-шкряботушка отримала від дідуся Громовичка таке завдання: їй треба придумати якомога більше слів до картинок, які їй дав дідусь, а вона соромиться. Давай допоможемо їй: вона буде показувати тобі картинки, а ти будеш їх «одягати» в красиві слова, які б відповідали на запитання «який?» (Пропонуються такі предмети: пролісок, сонячний промінчик, береза, білочка, вовк, одяг, кавун, дівчина, воїн, листя, мова, ялинка, зима, осінь, метелик, очі, лебідь, вітер).

Завдання 2. Допомога жабіці-скрекотушці.

Мета: виявити вживання дітьми іменників, прикметників, дієслів, прислівників.

Матеріал: іграшкова жабка.

Процедура виконання: Вихователь звертає увагу дитини на те, що жабка-стрекотушка дуже весела і здивована: вона знає все, що зображена на малюнках, але чомусь дідусь Громовик не хоче показувати їй галявину з будиночками. А не робить він це тому, що жабка-стрекотушка не хоче відповідати на запитання, боїться, що не правильно скаже. Ми з нею домовилися, що вона буде запитувати, а ти будеш відповідати на запитання. Пропонуються такі запитання:

а) «Що буває глибоким? Мілким? Високим? Низьким? Широким? Вузким? Легким? Важким? Великим? Маленьким?». Дитина добирає іменники.

б) Тарілка яка? Груша яка? Трава яка? Яблуко яке? Коріння яке? Дерево яке? Кавун який? Транспорт який? Хліб який? Ялинка яка?» і т. ін. Дитина добирає прикметники.

в) «Сонечко (що зробило?). М'яч (що зробив?). Їжак (що робить?). Блискавка (що зробила?). Листя (що робить?). Мороз (що робить?). Вода (що робить?). Дитина добирає дієслова.

г) «Собака (поводиться як?). Кінь (як біжить?). Шпак (співає як?). Лев (ходить як?). Взуття (носити як?). Мати (турбується про тебе як?). Дитина добирає прислівники.

Показник: обізнаність із формулами мовленнєвого етикету

Завдання І. Допомога Голубу

Мета: з'ясувати обізнаність дітей із формулами мовленнєвого етикету: подяка і прохання.

Матеріал: предметні й сюжетні картинки, оповідання «Дрізд і голуб».

Процедура виконання: Педагог повідомляє дитині, що до нього прийшов його давній друг дідусь Громовичок, який хоче розповісти тобі українську народну казку. Послухай її (Розповідається казка «Дрізд і голуб»: Якогось голуб став просити дрозда, щоб той навчив його гніздо мостити. Погодився дрізд, та тільки поклав декілька гілочок, як голуб сів на них і вуркоче: «Знаю, знаю...» Розгнівався дрізд та й каже: - Коли знаєш, то навіщо просиш? І полетів собі геть. А голуб зовсім не вмів гніздо мостити. Ото скільки дрізд йому допоміг, таке гніздо в нього й лишилося назавжди»). Громовичок продовжує: Діти, голуб хоче повернути дрозда, але не знає, як до нього звернутись, як попросити, щоб він йому допоміг. Дитині пропонується пригадати ввічливі форми звертання і прохання.

Показник: обізнаність із прислів'ями, приказками, казками та іншими фольклорними жанрами; творами українських і зарубіжних письменників

Зазначимо, що відповідно до цього показника було розроблено міні-подорож у «Фольклор-місто», яка містила експериментальні завдання. Наведемо декілька прикладів.

Вихователь повідомляє дітям, що вона отримала запрошення від Громовичка на гостини до Фольклор-міста. (Діти сідають на осличчик і «їдуть» до міста). Провідник – дідусь Громовичок – повідомляє: «Увага! Ми зупиняємося».

І зупинка. Вулиця прислів'їв і приказок.

Мета: визначити обізнаність дітей із прислів'ями й приказками.

Матеріал: іграшковий хлопчик Прислівчик.

Процедура виконання: Громовичок знайомить дітей із хазяїном вулиці прислів'їв і приказок Прислівчиком. Діти, як ви думаєте, чому його так зва-

ти? Так, тому що він знає багато прислів'їв і приказок. Прислів'я хочє запросити вас зіграти у вікторину – хто з вас згадає більше прислів'їв і приказок про пори року, дружбу, сміливість чи ще які-небудь, той буде іменуватися найбільший Розумник нашої групи і отримає від мене приз – чарівний кошик із прислів'ями і приказками. Правила гри такі: ви розповідаєте прислів'я чи приказку українською мовою, у кого їх буде більше, той виграв». Діти, які прислів'я і приказки ви знаєте?

П запинка. Вулиця малих фольклорних жанрів.

Мета: з'ясувати обізнаність дітей із мирилками, примовками, загадками, лічилками, забавлянками, закличками, колісанками .

Матеріал: іграшкові мишка-шкряботушка, зайчик-побігайчик, жабка-скрекетушка, лисичка-сестричка, вовчик-братик, кабан-іклан, ведмідь-набридь.

Процедура виконання: Громовичок оголошує, що їм необхідно зупинитися на наступній вулиці малих фольклорних жанрів. Діти, подивіться, хто мешканці цієї вулиці? Так, це наші герої з казки «Рукавичка», ось тут вони отримали свої будиночки. Але знову трапилась із ними біда: вони всі пересварилися, і хоча вже й забули, через що сталася та суперечка, але вони й досі не розмовляють один з одним, бо помиритися вони зможуть лише тоді, коли згадають цікаві фольклорні тексти, а вони знову зі страху все позабували. Давайте допоможемо їм. Пригадайте, які ви знаєте мирилки, примовки, загадки, лічилки, забавлянки, заклички, колісанки, шедрівки, колядки?

Результати виконання дітьми завдань за показником «багатство лексичного запасу» визначалися на основі шкали оцінювання:

4 бали – дитина добирає 6-8 іменників до кожного прикметника, 6-8 прикметників, 8-10 дієслів, 4-5 прислівників; 15-20 антонімів, 7-10 синонімів; дотримується нормативних показників у вживанні іменників, утворених за допомогою зменшено-пестливих суфіксів, і дієслів, утворених за допомогою префіксів (15-20 із запропонованих) в усіх граматичних формах;

3 бали – дитина добирає 4-5 іменників, 4-5 прикметників, 5-7 дієслів, 2-3 прислівника; 9-14 антонімів, 4-6 синонімів; дотримується нормативних показників у вживанні іменників, утворених за допомогою зменшено-пестливих суфіксів, і дієслів, утворених за допомогою префіксів (9-14 із запропонованих) в усіх граматичних формах;

2 бали – дитина добирає 2-3 іменника, 2-3 прикметника, 2-4 дієслова, 1 прислівник; 3-8 антонімів, 2-3 синонімів; правильно називає іменники, утворені за допомогою зменшено-пестливих суфіксів і дієслова, утворені за допомогою префіксів (5-8 із запропонованих);

1 бал – дитина добирає по 1 іменнику, 1 прикметнику, 1 дієслову, не добирає прислівників; 1-2 антоніми та синоніми; називає правильно 1-4 іменників і дієслів, утворених суфіксами і префіксами;

0 балів – дитина не виконала завдання.

Середній бал багатства лексичного запасу дітей старшого дошкільного віку вираховували за допомогою методів математичної статистики за формулою:

$$X_c = \frac{\sum xml}{ml} ; X_s = \frac{\sum xml}{ml}$$

де X_e – середній бал (експериментальна група)

X_k – середній бал (контрольна група)

X^k – кількість балів

m_1 – кількість дітей

$e m_1$ – загальна кількість дітей ($y\%$).

Зауважимо, що середній бал за іншими показниками вираховувався також за означеною формулою.

Середній бал за показником «багатство лексичного запасу» становив 2,3 в дітей експериментальних і 2,26 – контрольних груп.

Результати виконання дітьми завдань за показником «обізнаність дітей із формулами мовленнєвого етикету» визначалися на основі шкали оцінювання:

4 бали – дитина володіє формулами мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях (звертання, прохання, втіхи, співчуття, поради, пропозиції); знає вирази мовленнєвого етикету (5-6 з кожної формули).

3 бали – дитина володіє формулами мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях (звертання, прохання, втіхи, співчуття, поради, пропозиції); знає вирази мовленнєвого етикету (3-4 з кожної формули).

2 бали – дитина володіє формулами мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях (звертання, прохання, втіхи, поради); знає вирази мовленнєвого етикету (1-2 з кожної формули).

1 бал – дитина не володіє формулами мовленнєвого етикету.

0 балів – дитина не виконала завдання.

Середній бал за показником «обізнаність із формулами мовленнєвого етикету» становив 2,06 в дітей експериментальних і 2,14 – контрольних груп.

Результати виконання дітьми завдань за показником «обізнаність із прислів'ями, приказками, казками та іншими фольклорними жанрами; творами українських і зарубіжних письменників» визначалися на основі шкали оцінювання:

4 бали – дитина добре орієнтується в жанрах фольклорних творів, легко впізнає їх, називає жанр; знає напам'ять і розповідає забавлянки, колісанки (5-7), лічилки (3-4), скоромовки (5-6), мирилки (1-2), заклички (5-6), прислів'я, приказки (6-7), загадки (6-7), шедрівки, колядки, посівалки (5-6). Знає і розповідає українські народні казки про тварин (6-7), соціально-побутові (3-4), фантастичні (3-4), надокучливі (2-4), казки інших народів (3-4); 6-7 віршів українських поетів, 1-2 байки; знає автора вірша, байки, їх назву.

3 бали – дитина орієнтується в жанрах фольклорних творів, називає жанр; знає напам'ять і розповідає забавлянки, колісанки (3-4), лічилки (2), скоромовки (4-5), мирилки (1-2), заклички (3-4), прислів'я, приказки (4-5), загадки (4-5), шедрівки, колядки, посівалки (3-4). Знає і розповідає українські народні казки про тварин (4-5), соціально-побутові (1-2), фантастичні (1-2), казки інших народів (1-2); 4-5 віршів українських поетів; знає автора вірша, їх назву.

2 бали – дитина знає напам'ять і розповідає забавлянки, колісанки (1-2), лічилки (1), скоромовки (2-3), заклички (1-2), прислів'я, приказки (2-3), загадки (2-3), шедрівки, колядки, посівалки (1-2). Знає і розповідає українські народні казки про тварин (2-3); 2-3 віршів українських поетів;

1 бал – дитина знає напам'ять і розповідає скоромовки (1), прислів'я, приказки (1), загадки (1). Знає і розповідає українські народні казки про

тварин (1); 1 вірш українських поетів, водночас не може назвати назву й автора вірша чи казки; розпочинаючи вірш чи інший фольклорний жанр, плутається, потребує допомоги вихователя;

0 балів — дитина не виконала завдання.

Середній бал за показником «обізнаність із прислів'ями, приказками, казками та іншими фольклорними жанрами; творами українських і зарубіжних письменників» становив 2,38 в дітей експериментальних і 2,36 - контрольних груп.

Результати виконання дітьми завдань, спрямованих на з'ясування розуміння дітьми творів визначалися на основі шкали оцінювання:

4 бали — оцінювалися відповіді, які засвідчили, що дитина розуміє про що йдеться у тексті, вона правильно визначає назву твору, співвідносить словесний фрагмент із малюнком, розуміє мораль прислів'їв і приказок; правильно пояснює фразеологізми;

3 бали — дитина може дібрати назву до тексту, співвіднести 3-4 словесні фрагменти з малюнком; розуміє мораль прислів'їв і приказок, але пояснює її стисло; може пояснити 1-2 фразеологізми;

2 бали — дитина добирає назву до тексту, проте не завжди доречно; лише 1-2 загадки співвідносить із малюнком; називає, про що йдеться у прислів'ях і приказках, водночас не може пояснити їх моралі; не розуміє фразеологізми;

1 — визначає назву твору, хоча й не доречно; не може співвіднести словесний фрагмент із малюнком; не розуміє зміст прислів'їв, приказок, фразеологізмів ;

0 — не виконала завдання.

Середній бал за показником «розуміння дітьми творів» становив 2,24 в дітей експериментальних і 2,08 - контрольних груп.

Дискурсивно-мовленнєва компетенція

Проілюструємо прикладами діагностувальних завдань.

Показник: уміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів (діалогічне мовлення).

Завдання 1. Зустріч із вербою.

Мета: з'ясувати вміння дітей будувати діалог у ситуації «Зустріч з другом».

Матеріал: оповідання В.Сухомлинського «Верба над ставком».

Процедура виконання: Вихователь повідомляє дитині, що дідусь Громовичок приніс із собою цікаве оповідання, але він хоче, щоб ти не тільки послухав його, а й ще й поспілкувався із вербою. Допоможи йому, послухай спочатку оповідання, а потім уяви, як би ти спілкувався з вербою, щоб ти їй сказав при зустрічі?

Показник: уміння самостійно створювати різні типи монологічних дискурсів (зв'язне монологічне мовлення)

Зауважимо, що для цього показника було обрано лише одне завдання, яке об'єднувало різні типи монологічних дискурсів.

Завдання. Конкурс на найкращу розповідь.

Мета: вміння дітей складати різні типи монологічних дискурсів.

Матеріал: предметні й сюжетні картинки.

Процедура виконання: Вихователь повідомляє дітей, що вона отримала запрошення від дідуся Громовичка на конкурс найкращої розповіді. Тож для того, щоб потрапити до нього, необхідно скласти різні розповіді.

Варіант 1. «Я — маска». Експериментатор роздає дітям маски із зображенням тварин, пропонує уявити, що вони перетілились у тварин й описати себе.

Варіант 2. «Історія в картинках». Дитині пропонується розглянути сюжетні картинки, розкласти їх у логічній послідовності й скласти розповідь.

Варіант 3. «Гра «Аргументи». Дитині пропонується поміркувати, яка найкраща пора року і пояснити, чому вона так уважає, назвати аргументи на користь своєї улюбленої пори року.

Варіант 4. «Гра «Мої спогади». Дитині пропонується пригадати якусь подію у своєму житті й розповісти про неї.

Дітям пропонується подумати й скласти розповіді, а вихователь буде їх записувати.

Показник: наявність у мовленні мовних і немовних засобів виразності.

Завдання 1. Акторська гра.

Мета: виявити вміння дітей користуватись експресивними засобами виразності.

Матеріал: лялька дідусь Громовичок, декорації, атрибути.

Процедура виконання: На сцені з'являється дідусь Громовичок і пропонує дітям пограти в акторську гру:

а) гра «Перетілення»: дітям пропонується вибрати маски тварин і передати їхні рухи й характер;

б) вправа «Порівняй мене»: лисичка ходить легко, немов...; вовк біжить швидко, як...; зайчик трясеться, мов...; півник співає голосно, як...; білочка пухнаста, немов...; зимовий зайчик білий, мов...; у колобка щічки рум'яні, наче...; жирафа висока, наче...

в) гра «Упізнай мій настрій»: Громовичок обирається уявним художником, діти передають йому сумний, веселий, здивований, злий настрій);

Результати виконання дітьми завдань, спрямованих на з'ясування сформованості показника «вміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів (діалогічне мовлення)» оцінювалися за балами:

4 бали — дитина проявляє ініціативу у спілкуванні, вміє підтримувати діалог і полілог, домовляється із другом, адекватно висловлює співчуття, може докладно пояснити свій вибір; діалог і полілог змістовний і послідовний.

3 бали — дитина проявляє ініціативу у спілкуванні, із задоволенням підтримує діалог і полілог, вміє домовляється із другом, діалог чи полілог містить декілька реплік, не завжди послідовний.

2 бали — дитина не проявляє ініціативу у спілкуванні, вміє відповідати на запитання; не дотримується логічності й послідовності у полілозі.

1 бал — дитина не проявляє ініціативу у спілкуванні, не вміє підтримувати діалог і полілог.

0 балів — дитина не виконала завдання.

Середній бал за показником «вміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів (діалогічне мовлення)» становив 2,16 в дітей експериментальних і 2,18 - контрольних груп.

Результати виконання дітьми завдань, спрямованих на з'ясування сформованості показника «вміння самостійно створювати різні типи монологічних дискурсів (зв'язне монологічне мовлення)» визначалися за балами:

4 бали – оцінювалися відповіді, які засвідчили, що дитина складає різні типи розповіді (опис, сюжетна, міркування, з власного досвіду), самостійно їх розповідає; вживає як складні, так і прості речення, кількість яких дорівнює в розповіді-описі – 7-8 (слів – 20-25), сюжетній – 9-10 (слів – 25-30), міркування – 3-4 (слів – 15-20), з власного досвіду – 8-10 (слів – 25-30);

3 бали – дитина складає різні типи розповіді (опис, сюжетна, міркування, з власного досвіду), самостійно їх розповідає; вживає як складні, так і прості речення, кількість яких дорівнює в розповіді-описі – 5-6 (слів – 15-19), сюжетній – 7-8 (слів – 19-24), міркування – 1-2 (слів – до 14), з власного досвіду – 6-7 (слів – 19-24);

2 бали – дитина складає такі типи розповіді (опис, сюжетна, з власного досвіду), вживає переважно прості речення, кількість яких дорівнює в розповіді-описі – 3-4 (слів – 9-14), сюжетній – 4-6 (слів – 10-18), з власного досвіду – 3-5 (слів – 10-18);

1 – дитина складає такі типи розповіді (опис, сюжетна, з власного досвіду), розповідає їх за допомогою вихователя; вживає переважно прості речення, кількість яких дорівнює в розповіді-описі – 1-2 (слів – до 8), сюжетній – 1-3 (слів – до 9), з власного досвіду – 1-2 (слів – до 9);

0 – не вміє скласти різні типи розповіді.

Середній бал за показником «уміння самостійно створювати різні типи монологічних дискурсів (зв'язне монологічне мовлення)» становив 1,84 в дітей експериментальних і 1,74 - контрольних груп.

Результати виконання дітьми завдань, спрямованих на з'ясування сформованості показника «наявність у мовленні мовних і немовних засобів виразності мовлення» визначалися на основі шкали оцінювання:

4 бали – дитина активно використовує мовні (образні вирази 4-5, порівняння – 4-5, приказки – 3-4, фразеологізми – 3-4, зачини й кінцівки – 4-5) та експресивні (міміка, жести, рухи, поза, дії) засоби виразності мовлення;

3 бали – дитина використовує мовні (образні вирази 2-3, порівняння – 2-3, приказки – 1-2, фразеологізми – 1-2, зачини й кінцівки – 2-3) та експресивні (міміка, жести, рухи, поза, дії) засоби виразності мовлення;

2 бали – дитина використовує мовні (образні вирази 1, порівняння – 1, зачини й кінцівки – 1) та експресивні (міміка, жести, рухи) засоби виразності мовлення;

1 бал – дитина використовує експресивні (міміка, жести, рухи) засоби виразності мовлення;

0 балів – дитина не виконала завдання.

Зауважимо, що при аналізі результатів означеного показника враховувалось виконання дітьми завдань за двома попередніми показниками.

Середній бал за показником «наявність у мовленні мовних і немовних засобів виразності» становив 1,5 в дітей експериментальних і 1,5 - контрольних груп.

Креативно-мовленнєва компетенція

Показники: наявність оригінальних креативно-мовленнєвих висловлювань у побудові зв'язних текстів (порівнянь, зіставлень, віршованих рядків тощо), наявність адекватної самооцінки й прояву самоконтролю у власному мовленні, здатність до творчого мовленнєвого самовираження в мовленнєво-ігрових ситуаціях.

Результати виконання дітьми завдань, спрямованих на з'ясування сформованості показника «здатність до творчого мовленнєвого самовираження в мовленнєво-ігрових ситуаціях» визначалися на основі шкали оцінювання:

4 бали – дитина проявляє свою індивідуальність, творчо й оригінально мислить, створює нестандартні мовленнєво-ігрові сюжети; використовує засоби художньої виразності, яскраво виявляє свої емоції; мовлення зв'язне, логічно послідовне, граматично правильне; кількість речень 12-15, слів – 40-50;

3 бали – дитина проявляє свою індивідуальність, творчо мислить, створює мовленнєво-ігрові сюжети; використовує засоби художньої виразності, яскраво виявляє свої емоції; мовлення зв'язне, логічно послідовне, граматично правильне; кількість речень 8-11, слів – 30-39;

2 бали – дитина проявляє свою індивідуальність, створює мовленнєво-ігрові сюжети; водночас у мовленні наявні лексичні і граматичні огріхи; кількість речень 4-7, слів – 20-29;

1 бал – дитина не проявляє бажання творчо самовиражатись, робить це лише за допомогою вихователя; у мовленні наявні значні лексичні, граматичні, синтаксичні огріхи; кількість речень 1-3, слів – до 15;

0 балів – дитина не виконала завдання.

Середній бал за показником «здатність до творчого мовленнєвого самовираження в мовленнєво-ігрових ситуаціях» становив 1,68 в дітей експериментальних і 1,7 - контрольних груп.

Результати виконання дітьми завдань, спрямованих на з'ясування сформованості показника «наявність оригінальних креативно-мовленнєвих висловлювань у побудові зв'язних текстів (порівнянь, зіставлень, віршованих рядків і т.ін)» визначалися на основі шкали оцінювання:

4 бали – дитина проявила самостійність у складанні розповіді, якій властиві: оригінальність сюжету, відповідність темі, наявність певної композиції; мовлення зв'язне, логічно послідовне, граматично правильне, емоційно забарвлене, у ньому присутні пряма мова, діалоги; кількість речень 12-15, слів – 60-76;

3 бали – дитина виявляє самостійність у складанні розповіді, якій властиві: розгортання сюжету, наявність певної композиції; мовлення зв'язне, логічно послідовне, граматично правильне; кількість речень 8-11, слів – 45-59;

2 бали – дитина проявляє самостійність у складанні розповіді, водночас розповіді характерне неповне розгортання сюжету, порушення композиції, наявність лексичних і граматичних огріхів; кількість речень 4-7, слів – 15-35;

1 бал – дитина не проявляє бажання складати розповіді, складає лише за допомогою запитань вихователя; у мовленні наявні значні лексичні, граматичні, синтаксичні огріхи; кількість речень 1-3, слів – до 15;

0 балів – дитина не виконала завдання.

Середній бал за показником «наявність оригінальних креативно-мовленнєвих висловлювань у побудові зв'язних текстів (порівнянь, зіставлень, віршованих рядків і т.ін)» становив 2,0 в дітей експериментальних і 2,02 - контрольних груп.

Зазначимо, що результати виконання дітьми завдання, спрямованого на з'ясування наявності адекватної самооцінки й прояву самоконтролю у власному мовленні визначалися за методикою А. М. Богуш. Як свідчить дані кон-

статувального етапу, адекватна самооцінка наявна у 0,22% дітей експериментальної і 0,21% контрольної груп. Водночас переважна більшість дітей оцінюють своє мовлення як «правильне», тобто здебільшого неадекватно, що становило 0,78% у дітей експериментальної і 0,79% – контрольної груп. Щодо адекватного самоконтролю, то він був характерний для дітей експериментальної – 0,58% і контрольної груп – 0,55%, неадекватний самоконтроль 0,42% і 0,45% - відповідно.

За результатами сформованості показників когнітивно-мовленнєвої, дискурсивно-мовленнєвої і креативно-мовленнєвої компетенцій було визначено рівні сформованості мовно-мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку. Констатувальний етап експерименту засвідчив переважно репродуктивний (56% в експериментальній і 58% - контрольній групах) і початковий (30% дітей експериментальної і 28% контрольної груп) рівні сформованості мовно-мовленнєвої особистості у дітей-випускників дошкільних навчальних закладів.

Висновки. Аналіз різних дискурсивних жанрів мовно-мовленнєвих особистостей дітей старшого дошкільного віку дозволив визначити найбільші порушення:

- наявність чималої кількості інтерферентних помилок (лексичних, граматичних, фонетичних), що зумовлені впливом російської мови;
- перевантаження речень у монологічному жанрі дискурсу невиправданими паузами, надмірною кількістю займенників;
- бідність словника: не знання дітьми виразників образності (порівняння, епітети, прислів'я, приказки, фразеологізми), як наслідок, не вживання їх у власних висловлюваннях.

ДИДАКТИЗАЦІЯ ЯК БАЗА ІННОВАТИЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ

УДК 378.937

Князян М.О.

У статті розглядається проблема інноватизації навчання іноземних мов в країнах Європейського Союзу та в Україні. Висвітлено сутність та структуру феномена «дидактизація». Розкрито систему завдань із забезпечення ефективної дидактизації лінгвістичної інформації.

Ключові слова: інноватизація, діяльнісний підхід, дидактизація.

В статье рассматривается проблема инноватизации обучения иностранных языков в странах Европейского Союза и в Украине. Рассмотрены сущность и структура феномена «дидактизация». Раскрыта система заданий по обеспечению эффективной дидактизации лингвистической информации.

Ключевые слова: инноватизация, деятельностный подход, дидактизация.